

Elşən Mirişli

Gəncə şəhəri,
tarixçi

Sultan Övrəngzebin ölümündən sonra hakimiyyətə keçən Məhəmməd Əzəm şah (14 mart, 1707-8 iyun 1707) hakimiyyətdə cəmi dörd ay qala bildi. Daha sonra I Bahadır şah taxta keçdi. Onun hakimiyyət illərində yerli hakimlərin gücü artmışdı və bu mərkəzi hakimiyyətin nüfuzuna ciddi təsir göstərdi. Bu dövrdə güclənən yerli döyüşçü qəbilələrindən olan racpuclar üsyan qaldıraraq mərkəzi hakimiyyəti tanımadıqlarını bildirdilər. Yerli hökmdarların üsyan qaldırmağını fürsət bilən əfqanlar da üsyan qaldırdılar. Sikhizm tərəfdarları da üsyan qaldırıqdan sonra Bahadır şah böyük bir daxili qarışıqla mübarizə aparmalı oldu. Yaranmış vəziyyəti fürsət bilərək mövqelərini möhkəmləndirməyə çalışan ingilis və hollandların fəaliyyəti, vəziyyəti daha da ağırlaşdırdı.

Bahadır şahın 1712-ci ildə ölümündən sonra oğlu Cahandar onun yerinə keçdi. Üsyanlarla mübarizə apara bilməyən Cahandar hakimiyyətdə uzun müddət qala bilmədi. 1713-cü ildə Cahandarın ölümündən sonra Fərruxsiyar hakimiyyəti ələ aldı. Fərruxsiyar 6 ildən bir qədər artıq hakimiyyətdə qalmağı bacardı, amma onun hakimiyyəti illərində də üsyanların qarşısını almaq mümkün olmadı. Əfqanların, racputların, sikhizm tərəfdarlarının və yerli hakimlər olan rəcələrin üsyanı onun da hakimiyyətinin başa çatmasını səbəb oldu. 1719-cu ildə hakimiyyətə keçən Rafi ud-Darjat da cəmi 98 gün hakimiyyətdə qala bildi. Həmin il onu əvəz edən II Cahan şahın hakimiyyəti də 105 gün davam edə bildi. Ondən sonra Məhəmməd şah hakimiyyətə keçdi. 1723-cü ildə hakimiyyət çəkişmələri nəticəsində dövlət faktiki olaraq iki hissəyə bölündü.

Hindistanda Teymurilər Dövləti-Babur imperatorluğu 1723-cü ildə "Dehli" və "Heydərabad" şahlıqları olmaqla ölkə iki yerə parçalandı. Bu vəziyyətdən istifadə edən Azərbaycan Türklərinin Əfşar İmperiyası Əddəulət-u Əfşar Xanədan-i Türkmaniyə dövlətinin (1736-1796) şahı Nadir şah (1736-1747) öz ordusu ilə Dehliyə hərəkət etdi. Nadir şah Babur imperatorluğuna qarşı müharibədən əvvəl Məhəmməd şahın yanına üç dəfə elçi göndərmişdi. O, Nadirin məktublarına cavab vermədi. Üçüncü dəfə Məhəmməd-xan Türkmanı göndərdi və ona ciddi cavab almağı tapşırırdı. Məhəmməd-xan Türkmana

göstəriş verdi ki, 40 gündən artıq qalmasın. Nadir döndənə məktub yazaraq tələb etdi ki, əfqanlar oğru və qarətçidirlər. Onları ölkənizə qoymayın. Məhəmməd şah ona nə cavab verdi, nə də Məhəmməd-xan Türkmana Əfşar dövlətinə qayıtmağa icazə. Məhəmməd-xan Türkmanı bir il Hindistanda saxladı. 1738-ci ildə savaştan əvvəl Nadir Şah Əfşar Babur dövləti hökmdarı Məhəmməd şahla məktub yazaraq Əfşar dövləti

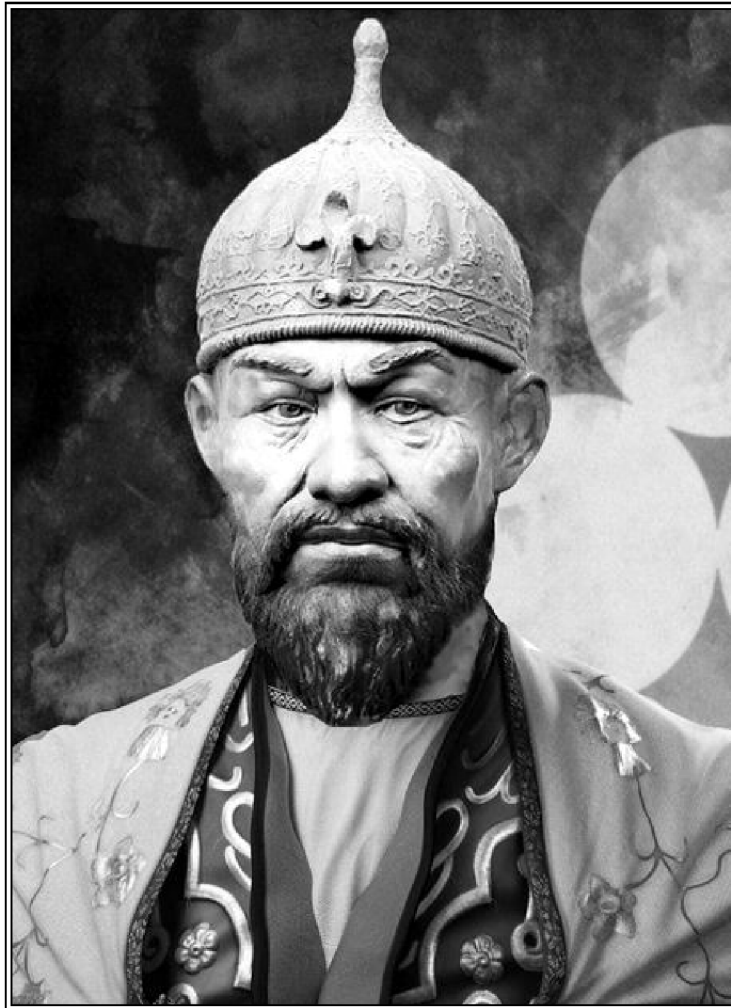
oldu ki, qoşun dayanan Kornalın bir tərəfi böyük çay, o biri tərəfi keçilməz meşədir. Teymuri İmperatorluq ordusunun yerləşdiyi sahə 22 kv.km yeri əhatə edir. Teymurilərin məşhur sərkərdələrindən Səadət xan isə Heydərabaddan 40 minlik qoşunu ilə Məhəmməd şahla köməyə gəlir. Nadir şah ordudan bir dəstəni onların qabağını kəsməyə göndərdi. Səadət xanın qoşununun qabağı kəsildi, özü isə çölləmə yolu qaçıb Məhəmməd şahın

Nadirin hüzuruna gəldi, sülh təklif etdi. Beş maddədən ibarət sülh qərarı alındı. Bu maddələrdən biri Məhəmməd şahın Nadirin hüzuruna gəlməsi idi. **Çıxılmaz vəziyyətdə qalan Məhəmməd şah Nadir şah Əfşarın hüzuruna gəlib təslim oldu. Nadir şah 1738-ci ildə Şimali Hindistanı və Dehlini zəbt etdi. Çox böyük qənimət götürdü. Teymuri-Babur imperatorluğunun xəzinəsindən o zamanın puluyla 700 milyon rupilik hissəsinə sahib**

gün Pakistanın rəsmi dilidir və Hindistanın böyük bir hissəsində də danışılmaqdadır.

Hindistanda dini həyat canlıydı. Müsəlmanlıq yerlilər arasında yayılmışdı. Təkcə Dehliyə mindən çox mədrəsə vardı. Babur imperatorluğu sayəsində Pakistan və Banqladеш ərazisində müsəlmanlar bütünlüklə çoxluqda oldular. Hazırda da Hindistan ərazisində çox böyük müsəlman azlığı mövcuddur. Hindistanda Teymurilər dövləti 1526-

Hindistanda Teymurilər Dövləti-Babur İmperatorluğu

oldu. Ancaq Bahadır şahın nəvəsini yerinə qoydu. Hakimiyyət əslində Nadir şahın təyin etdiyi valinin əlində idi.

1748-ci ildə, bu dəfə Əhməd şah Hindistana girdi. Sind, Pəncab və Kəşmir əyalətlərini hakimiyyəti altına aldı.

Artıq Hindistandakı Teymurilər Dövləti-Babur imperatorluğunda mərkəzi hakimiyyət keyli zəifləmiş, sərhədləri daralmışdı. 1760-cı ildə II Alemgir şah vəziri tərəfindən öldürüldü və yerinə II Şah Aləm keçdi. Bu şah ölkədə get-gedə çoxalan ingilislərlə savaşırdı. Amma 1764-cü ildə Bekar meydan müharibəsində məğlubiyətə uğradıqdan sonra ingilislər hakimiyyəti ələ aldılar və bundan sonra gələn hökmdarlar ingilis məmuru olmaqdan başqa bir şeyə yaramadılar.

1766-cı ildə Allahabad müqaviləsi ilə ingilis hakimiyyəti möhkəmləndikdən sonra bəzi qiyamlar, üsyanlar oldu. Məsələn, 1857-ci ildə böyük "Sipahi üsyanı" baş verdi. II Bahadır şah sipahilər üsyanına rəhbərlik etməyə məcbur edildi. İngilislərə məğlub olduqdan sonra həbs olunaraq ailəsi ilə birlikdə Bir-maya sürgün edilmişdi. İngilislər bu üsyanı da yatırıqdan sonra 1857-ci ildə bütün Hindistanı ingilis imperatorluğuna qatdılar. Beləliklə, 1857-ci ildə Teymurilərin Babur imperatorluğu süqut etmiş, torpaqları Britaniya Hindistanının tərkibinə qatılmışdı. 1877-ci ildə kraliça Viktoriya rəsmən Hindistan imperatriçəsi elan edildi.

Hindistandakı Teymurilər Dövlətində-Babur imperatorluğunda Türklər azlıqda qalır, onlar da orduda və dövlət işlərində qulluq edirdilər. Bunun nəticəsində Babur zamanında Türkcə olan danışiq və yazı dilini sonralar rəsmi dil kimi urduca almışdır. Urduca (orduca) əksəriyyəti Türklərdən ibarət əsgərlərin yerlilərlə anlaşımaq üçün işlətdiyi qarışıq bir dil kimi inkişaf edir. Türkcə, farsca və müxtəlif hindu ləhcələrindən alınan sözlərdən yaranan bu dil bu

1857-ci illərdə mövcud olmuşdu. Böyük Əkbər dövləti 12 əyalətə bölmüşdü. Qalibiyyətli döyüşlər nəticəsində sonradan bu əyalətlərin sayı 15-ə çatdı. Bu əyalətlərə Allahabad, Aqrah, Aud, Kəşmir, Əhmədabad, Benqal, Bihar, Dehli, Kabil, Lahor, Multan, Malva, Barar, Hendeş və Əhmədnaqar daxil idi. Bəzi tarixçilər əyalətlərin sayının 18 olduğunu qeyd edirlər.

Türkiyə Prezident Forsunda ulduzlarla təmsil olunan 16 tarixi Türk dövlətindən biri də Hindistanda qurulan Teymurilər Dövləti – Babur imperatorluğudur. Hazırda Babur imperiyasının irsinə Hindistan, Pakistan, Banqladеш, Özbəkistan və Qırğızistan sahib çıxır.

Hökmdarları:

1. Qazi Zahirəddin Muhamməd Babur (1526-1530).
2. Sultan Humayun (1530-1540) 2-ci dəfə (1555-1556).
3. Əkbər şah (1556-1605).
4. Sultan Cahangir (1605-1627).
5. Sultan Cahan şah (1627-1658).
6. Sultan Övrəngzeb (1658-1707).
7. Məhəmməd Əzəm şah (1707-1707).
8. I Bahadır şah (1707-1712).
9. Cahandar şah (1712-1713).
10. Fərruxsiyar (1713-1719).
11. Rafi ud-Darajat (1719-1719).
12. II Cahan şah (1719-1719).
13. Məhəmməd şah (1719-1748).
14. Əhməd şah (1748-1754).
15. II Alemgir şah (1754-1759).
16. III Cahan şah (1759-1760).
17. II Aləm şah (1759-1806).
18. II Əkbər şah (1806-1837).
19. II Bahadır şah (1837-1857).

Hindistandakı Teymurilər dövləti-Babur imperatorluğu böyük imperiyalardan biri kimi Dünya tarixində adını əbədi yazdıran Türk-Turan imperatorluqlarından biridir. Qırğızistanın Oş şəhərində yerləşən Süleyman dağındakı Baburun evi pir kimi ziyarət olunur. İnanca görə evdəki mehraba istiqamətlənmiş diz izləri Babura məxsusdur. Baburun Süleyman dağındakı evinə çıxan yolda inanclarla bağlı müxtəlif ayinlər icra olunur. Bütün bunlar Babur imperatorluğunun və Baburun yaddaşlarında əbədi yaşadığını göstərir.